

השיעור השבועי

שיעורו השבועי של
מרן פוסק הדור הראשון לציון
הרב הראשי לישראל הגאון הגדול
רבינו יצחק יוסף שליט"א
נשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל

גיליון מס' 305

ר"ת	יציאה	כניסה	
21:19	20:24	19:23	ירושלים
21:16	20:21	19:31	תל אביב
21:20	20:24	19:34	חיפה
21:16	20:21	19:30	באר שבע

שבת פרשת מטות מסעי תשפ"א

הלכות בין המצרים

כותב השיעור: הרב דביר מרץ שליט"א
עורך השיעור: הגאון רבי יצחק לוי שליט"א
רבה של נשר וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

שהחיינו בימי בין המצרים, ובשבתות שבינתיים. שמיעת כלי שיר. שירה ווקאלית. דין שבוע שחל בו כשתשעה באב חל ביום ראשון. תספורת וגילוח בימים אלה לבחור ספרדי בישיבה אשכנזית. אין איסור "לא תתגודדו" במנהגי הספרדים והאשכנזים. על מה אומרים "בלי נדר". דרך הלימוד בכולל. הליכה לים ולבריכה. אכילת בשר מראש חודש אב. מכירת בשר בתשעת הימים. שיור אמה על אמה כנגד הפתח. סילוק בחורים מהישיבה

השיעור הגדול בתבל!!!

לכולנו חשוב להפיץ את תורתו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א, ובנו ממשיך דרכו יבדל לחיים טובים מרן הראשון לציון רבינו יצחק יוסף שליט"א, לאחר כחמש שנים שאגודת בית מרן זכו להפיץ את השיעור השבועי, לצערנו השבוע זה נפסק מסיבות תקציביות, ועל כן אנחנו זקוקים לעזרת הצבור הקדוש כדי שתהיה תורה מפוארה בכלי מפואר, על גבי גליון צבעוני בעיצוב מרהיב עין, כנאה וכיאה לכבודו של מרן הראשון לציון שליט"א.

אנא באו לעזרת ה' בגיבורים! היו שותפים בהפצת תורתו של מרן! איש כמתנת ידו ירים תרומה לגליון קדוש זה. על מנת להפיצו בכל אתר ואתר. וזכות התורה הקדושה, וזכות הרבים העצומה, וזכות מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א, תעמוד לו ולזרעו, ויזכה לשפע רב, רוחני וגשמי, עד בלי די. אמן ואמן.

לשותפות בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית לארגון "חזון עובדיה בנשר": 0527-64-64-34 (הרב דוד)

ראה עוד אפשרויות לתרומה בסוף העלון.

כל תורם הוראת קבע, יקבל מתנה דיסק עם 500 שיעורים של הגאון רבי יצחק לוי שליט"א

שמיעת כלי שיר

ד. דבר שני שנוהגים החל מיי"ז תמוז, לא שומעים כלי שיר, והמקור לכך לא מהגמרא או מהראשונים או מהשלחן ערוך, אלא כך למדנו מדברי המגן אברהם (סימן תקנא ס"ק י) - היה לפני למעלה מ-300 שנה - שכתב שבימים אלו אסור לעשות ריקודים ומחולות. איך אפשר לרקוד ולשמוח בימים אלו, שנפרצה בהם חומת העיר והתחילו להכנס לירושלים, עד שבתשעה באב שרפו את בית המקדש. ומכאן למדו כמה אחרונים שלא לשמוע כלי שיר המביאים לידי ריקודים ומחולות. והמנהג להחמיר לא רק בתזמורת עם נגנים ומתופפים, אלא גם בכלי שיר מוקלטים הנשמעים בטייפ או ברדיו, דזיל בתר טעמא שגם הם מביאים לידי ריקודים ומחולות.

שירי רגש

ה. לפי טעם זה יוצא, ששירים שאינם מביאים לידי ריקודים ומחולות - כגון שירי רגש - מותר לשמוע. והגאון רבי משה פיינשטיין בספרו שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן כא אות ד) כתב בטעם האיסור, כי בלא הכי יש איסור לשמוע כלי זמר כל השנה מפני חורבן בית המקדש, אלא שנהגו לשמוע הקלטה של כלי נגינה, ומכל מקום בימי בין המצרים שיש צער נוסף ומיוחד בימים אלה, יש להימנע גם משמיעת הקלטה של כלי נגינה.

שירה בפה

ו. ולענין שירה ווקאלית - שמשמיעים קולות בפה, כגון שאחד עושה בלשון קול כמו של תופים ואחר עושה קולות אחרים, זה נשמע כמו כלי שיר, אבל אין לך בו אלא חידוש, מה שחידשו האחרונים להחמיר זה לגבי כלי שיר ממש. אכן אם השירה הווקאלית מקפיצה ומרקידה יש להימנע ולא לשמועה, דזיל בתר טעמא, אבל בדרך כלל שירה ווקאלית לא מביאה לידי ריקודים ומותר. וכל שכן שמוותר לשיר בפה, כגון אדם שלומד גמרא, מותר לו תוך כדי הלימוד לנגן בפה, שהרי התורה נקראת שירה, כמו שנאמר "ועתה כתבו

מנהגי אבלות

א. ימים אלה שבין י"ז בתמוז לתשעה באב נקראים ימי בין המצרים, על שם הפסוק (איכה א, ג) "כל רודפיה השיגוה בין המצרים", ונוהגים בהם מנהגי אבלות על חורבן בית המקדש. מנהגנו החל משבעה עשר בתמוז להימנע משיני דברים, ועוד שני דברים מראש חודש אב, ועוד שנים שלושה מנהגים בשבוע שחל בו תשעה באב.

שכח ובירך

ב. החל מיי"ז בתמוז לא מברכים שהחיינו, לא על פרי חדש ולא על בגד חדש. אדם שהתבלבל ולקח פרי ובירך עליו "בורא פרי העץ", ואחר כך נזכר שהוא פרי חדש, ושהימים הם ימי בין המצרים, הרי הוא מחוייב לאכול שלא תהיה ברכתו לבטלה, ואז יברך גם כן שהחיינו ויאכל מהפרי. כי לא לברך שהחיינו זה מנהג שהובא בספר החסידים (סימן תתמ), לא דינא דגמרא. וגם מסתבר שכל האזהרה היא שלא יביא עצמו לברך שהחיינו, כי זה זמן של פורענות שנחרב בו בית המקדש, ואיך ישמח ויאמר "שהחיינו וקיימו והגיענו לזמן הזה? והרי יכול להשאיר את הפרי לאחר תשעה באב, ולכן יחמיר לברך לאחר בין המצרים, אבל זה שכבר בירך על פרי חדש ברכת הנהנין, ובעל כרחו הוא צריך לאכול, יברך עליו שהחיינו.

שהחיינו בשבת ועל מצוה

ג. בשבתות שבינתיים מותר לברך שהחיינו על פרי חדש, ויש מחמירים גם בזה. ומכל מקום על דבר מצוה מברכים שהחיינו בבין המצרים, כגון בברית מילה, וכן חתן שמתחתן עד ראש חודש אב כמנהג הספרדים, יברך על הטלית שהחיינו, ואם החופה לפני השקיעה יברך גם "להתעטף בציצית", הא לאו הכי - על דבר שאינו של מצוה, נמנעים מלברך שהחיינו בימים אלו.

י לפני כמה שנים פרסמו הקלטות של שירת הבקשות בלי כלי שיר. אני זוכר שמרן זצ"ל היה הולך מבית הכנסת 'בורוכוב' לבית, יחד עם חכם בן ציון, ומרן היה בוחן אותו על מקאמים: איזה מקאם עשיתי בקדיש, ביאת או ראשט? וחכם בן ציון היה יודע, וגם הוא

לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל" (דברים לא, ט), ולכן רואים בחורי ישיבות שלומדים ומנגנים, אשכנזים עושים בם בם בס... ואנחנו ילל... וכן בשבתות אלו, ודאי שמוותר לשבת ולשיר שירי שבת.

ערב שבת ומוצאי שבת

ז. כאמור, יש להימנע מלשמוע כלי שיר בימים הללו, והוא הדין ביום ששי אחרי הצהריים ובמוצאי שבת, ואין להקל ביום ששי בטענה שרוצה להיכנס לשבת שמח, וכבר יש הארת שבת, כי סוף סוף זה עדיין יום חול, אלו ימים שמתאבלים בהם על חרבן הבית, ורק בשבת מותר לשיר שירי שבת בפה. ומה שמרן זצ"ל התיר זמנו לדרידו דתי להשמיע שירים ביום ששי אחרי חצות, כי יש ציבור מסורתיים בעפולה ובנגב ובבאר שבע, שהם לא חזקים, ואם לא ישמיעו להם שירים, הם יעשו דבר ויתר חמור וישמעו רדיו חילוני שמשמיעים שם שירי תועבה, כל הזמן הראש שלהם בזה, אבל לכתחילה אין להקל.

ראש חודש אב

ח. אנחנו נוהגים שלא לישא אשה מראש חודש אב, והאשכנזים נוהגים להחמיר בזה כבר מ"ז בתמוז. בחור ישיבה ספרדי בישיבה אשכנזית מותר לו להתחתן עד ראש חודש אב, ומותר לראש הישיבה שלו לבוא ולסדר לו קידושין, לא משנה אם הוא אשכנזי ליטאי או חסיד סאטמר... אם הוא לא רוצה, יתן לרב ספרדי שיסדר לו קידושין, ואותו רב ישמח את החתן והכלה. וכן נהגו מראש חודש אב שלא לאכול בשר.

שבוע שחל בו

ט. הדברים שנוהגים בהם בשבוע שחל בו תשעה באב, לא להסתפר ולהתגלח ולא להתרחץ, והם כדבר אחד כי דרכו של המסתפר להתרחץ, וכן לא לכבס ולא ללבוש בגד מכובס, והשנה שתשעה באב חל במוצאי שבת אין דין שבוע שחל בו. וזו לשון מרן השלחן ערוך (סימן תקנא סעיף ד): לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד, ואם חל תשעה באב ביום ראשון או בשבת ונדחה לאחר השבת, מותר בשתי השבתות, בין שקודם התענית בין שאחריה, ויש מי שאומר שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו - כמו שבוע שחל בו, למרות שלא חל בו - חוץ מיום חמישי ויום ששי. עכ"ל. נמצא שהשנה אין דין שבוע שחל בו, שהרי כלל בדינו: סתם ויש הלכה כסתם, והלכה כסתם לגמרי ולא צריך לחוש ליש מי שאומר². ומכל מקום טוב להחמיר ביום ששי שלא להסתפר ולהתגלח, שלא יבוא בליל תשעה באב ויראה כחתן בין אבליים, כולו מגולח ומצוחצח, אבל מעיקר הדין אין דין שבוע שחל בו בשבוע שלפני תשעה באב, ומותר ומצוה להתרחץ לכבוד שבת במים חמים עם סבון.

שאלה מיישיבת חברון

י. בשו"ת יחזה דעת (חלק ט סימן לו) מרן זצ"ל נשאל מתלמידי ישיבת חברון בני עדות המזרח - הרי בניו האחרונים של מרן למדו שם - האם מותר לנו להסתפר ולהתגלח בימי בין המצרים, כסברת מרן השלחן וכדין התלמוד, או

² ומה שרצו לומר כמה מרבני דורנו, ותלמידיהם מחזיקים בכך בכל עז, שלכתחילה צריכים לחוש ליש מי שאומר, ורק במקום צורך או הפסד מרובה וכיוצא בזה הלכה כסתם, זה לא נכון, והראיה בהבאנו בספר עין יצחק (ח"ג עמ' תעו) כמה וכמה מקומות שמרן כתב מפורש: ויש לחוש ליש מי שאומר, דוק מינה שאם לא כתב כך הלכה כסתם לגמרי. יותר מזה, מי בעל הכלל סתם ויש הלכה כסתם? בן דורו של מרן הבית יוסף הלא הוא הרמ"ע - רבי מנחם עזריה - מפאנו, שהיה באיטליה, והוא היה בגיל 31 כאשר מרן נפטר, ובצעירותו - לערך בגיל עשרים - טיפל בהדפסת ספרי הבית יוסף, זאת אומרת שהוא הכיר את מרן וידע מהי כוונתו, וכתב בתשובה (סימן צז): דע, כי המחבר ההוא רבן של בני גולה זה דרכו בשלחן ערוך הקבוע להוראה וכו', מה שסתם תחלה כדעת הגאונים להתייר הוא פסק גמור ומוחלט לפי סברתו, ולא זכר הסברה השניה אלא לחלוק כבוד לבעליה, שגם הם גדולים ורבים, ובהרבה מקומות פשט המנהג לאסור כמותם. ע"כ. ואם כדברי אותם חכמים, מדוע צריך להגיע לטעם שהביאם לחלוק להם כבוד, שהיה אומר שהביאם כי מהדין צריכים לחוש לדבריהם. את דברי הרמ"ע מפאנו העתיקו האחרונים, החלקת מחוקק (סימן א ס"ק יא) ועוד, וכנראה אלו שטענו בזה במחילה מכבודם, סמכו על הפוסקים שהביאוהו בקיצור.

³ לפני למעלה מחמישים שנה מרן זצ"ל אמר, לא, אם לא היה הגאון הרב פראנק (בהגהותיו הר צבי על הטור י"ד ס' קפא) והגאון הרב פיינשטיין (הובא בספר מגד גבעות עולם עמ' צה) שהתירו להתגלח במכונה, לא הייתי מתיר, הרי זה נראה ממש כמו תער, אחרי הגילוח אתה מעביר את היד ולא מרגיש שערת, איך אפשר? אבל הם כתבו להתייר, אני סומך עליהם.

האמת נתבונן, השערה נכנסת לרשת, ובפנים יש סכין שמסתובבת מהר - לא משנה אם הוא סכין כפול - וסוחבת את השערה וחותכת אותה, ואם כן הרי זה מספריים ענין תער שמעיקר ההלכה אין בזה איסור. לכן בכל העולם נהגו להתגלח, לכו ותראו, באמריקה, ארגנטינה, פנמה, רבה של ארגנטינה רבי יצחק שחיבר שהיה תלמיד חכם גדול, היה מגולח,

מכיון שאנו לומדים בישיבה שרוב תלמידיה הם מעדות אשכנז, עלינו לנהוג בזה כדעת הרמ"א שכתב שמנהגם שלא להסתפר החל מיום י"ז בתמוז? כי באמת אם פתאום יראו בחור מגולח בבין המצרים איך זה יצטייר? הוא יראה חתן בין אבליים. השיב להם הרב, מצד הדין אין איסור, לא שייך בזה איסור לא בתגודו.

לא תתגודדו

יא. במסכת יבמות (יג:) דרשו חז"ל, לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות, ובגמרא שם (דף יד.) נחלקו אב"י ורבא, אב"י אומר שאיסור לא תתגודדו נוהג כשיש שני בתי דין בעיר אחת, הללו אוסרים והללו מתירים, אבל שני בתי דין בשתי עיירות מותר. והקשה על זה רבא, שהרי בית שמאי ובית הלל כשני בתי דין בעיר אחת, ובכל זאת עשו בית שמאי כדבריהם, ולא חששו משום איסור לא תתגודדו, ולכן אמר רבא, שאין איסור לא תתגודדו נוהג אלא בבית דין אחד, שחלק ממנו מתיר, וחלק ממנו אוסר, אבל שני בתי דין - כגון של הרבנות ושל העדה החרדית - אפילו בעיר אחת מותר. ובכל מחלוקת אב"י ורבא הלכה כרבא, וכן פסקו הר"ף והרא"ש והמאירי ורבינו ישעיה מטרנאי (ביבמות שם), וספר החינוך (מצוה תסז) בשם רבו. אולם הרמב"ם (פ"ב מהלכות ע"ז ה"ד) פסק כאב"י, ורבים מהפוסקים פלפלו מדוע סטה מהכלל שבכל מקום הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם (קידושין נב.), וכתבו ליישב. אבל גם לדעת הרמב"ם כל האיסור הוא כאשר כל בית דין פסק דין אחד, ולא התפרסם לכל מה פסק כל אחד מהם, אבל אם הדברים מפורסמים בכל ישראל, כגון מנהגי הספרדים והאשכנזים, אין בזה איסור לא תתגודדו, הספרדים קיבלו הוראות מרן והאשכנזים יוצאים ביד רמ"א.

להלכה

יב. מרן זצ"ל כתב שם תשובה ארוכה, וכתב לסיכום: מותר מן הדין לבני עדות המזרח להסתפר בימי בין המצרים, אף על פי שלומדים בישיבות שרוב תלמידיהן מבני עדות אשכנז. ומכל מקום אם רצו להחמיר על עצמם ולנהוג שלא להסתפר, תבוא עליהם ברכה. וכל המתאבל על ירושלים וזכה ורואה בשמחתה. ע"כ. והטעם שיש מקום להחמיר, כי בשביל מה שישתכלו עליהם בצורה מוזרה, לכן מהיות טוב עדיף שיעשו כמנהג המקום. ואדרבה, ירוויחו במשך שלשת השבועות הללו שלא יכנסו לספק איסור של גילוח בתער³.

בלי נדר

יג. בחורי ישיבות ספרדים הלומדים בישיבות של אשכנזים ורוצים להחמיר שלא להסתפר ולהתגלח, כדאי שיאמרו מפורש: בלי נדר, ומהדין די שיחשבו שמחמירים בלי נדר. כי בדרך כלל בחור לומד בישיבה גדולה לפחות שלש שנים, מי שמתחתן לפני כן בדרך כלל לא יוצא תלמיד חכם, ואם ינהגו כך במשך שלש שנים יהיה כמו נדר. ולאחר שיתחתן ויעבור לכולל ספרדי⁴ ישוב

הרב שחוד שרים רבה של בירות ולאחר מכן רב קהילת החלוצים בסאן פאולו שבברזיל, היה מגולח. וכי אפשר לומר שכולם עושים איסור?

היה תלמיד חכם אחד שהוציא חוברת לאסור, הוא נפטר עליו השלום, היה צדיק וירא שמים, ורצה שנצטרף אליו, אמרתי לו: איך אפשר לעשות את כל עם ישראל חוטאים? בזמנו היתה בורות, לא היו מודעים לאיסור החמור של גילוח בתער, ואנשים צדיקים וחסידיים היו קונים מתנה מכונת גילוח למי שמקבל על עצמו לא להתגלח בתער. אבל אם גם מכונה אסור מה הועיל? וחכמים בתקנתם? אתה לא יכול לומר שכולם עברו איסור.

לכן מעיקר הדין מותר להתגלח במכונת גילוח, וטוב לחתוך את הסכין הכפול. וחשוב מזה, לא להעביר את המכונה על הפנים בחוזק, אלא חלש, שלא יעשה מעשה בידים. ובאופן

כללי כדאי להימנע מגילוח במכונה, מי שיכול להתגלח במשחת משעי יותר טוב. כשהיינו צעירים מרן לחץ עלינו הבנים לגדל זקן, אבל מה יעשה מי שאין לו זקן מסודר, אלא זקן תיש?... מרן היה אומר שעדיף להשתמש במשחת משעי, ובזמננו כשהיו משתמשים במשחת כל הבית היה ריח, והרבנית האמא ע"ה קצת כעסה, מה זה, למה כל הבית ריח? הרב היה מרגיע אותה: הוא לא סתם מחמיר, זו חומרא טובה.

⁴ בדרך כלל בחור ישיבה ספרדי שמתחתן בגיל 21 או 22 הולך ישר לכולל ספרדי שלומדים שם הלכה, בית יוסף, לא גמרא כמו בישיבות. את הבית יוסף לומדים בעיון, לאט לאט, כל גמרא שהבית יוסף מזכיר צריך לקום ולהביא, לכן כדאי שהיה לו ש"ס קטן לידו, וכל פעם יפתח ויראה את הסוגיא מבפנים. מי שלומד בכולל של גמרא וסברות ובגיל 30 נזכר להתחיל ללמוד בית יוסף, אחר כך גם מההלכה הוא עושה סברות, אבל צריך לדעת שההלכה היא לא רק סברות, אלא היא בנויה על פוסקים, רדב"ז, מהרי"ט, נודע ביהודה, רבי עקיבא איגר. לכן מרן זצ"ל היה מודיר אותנו, מיד אחרי החתונה ללמוד איסור והיתר, הלכות תערובות, בשר וחלב, מליחה, למרות שהלכות מליחה לא מצויות כיום בכל בית, אבל יש שם הרבה כללים בהלכה. לאחרונה כאן בבית הכנסת היזדים חנכו כולל חדש, ואמרת את זה שילכו בדרכו של מרן וקודם כל ילמדו איסור והיתר, אחר כך אישות, חופה

למנהג אבותיו. וכן כתב הגאון רבי עובדיה הדאיה - מגדולי הפוסקים בדור הקודם - בשו"ת ישיביל עבדי ח"ז (סימן לה), שבכך שהוא לא מתגלח הוא מחמיר כדעת הרמ"א, ולכן יפסיק את מנהגו על ידי התרה⁵. ומי שנהג להחמיר מפני שהיה סבור שהדין הוא שלא לשנות ממנהג חבריו האשכנזים, אפילו התרה אינו צריך, וכמו שפסק מרן בשלחן ערוך יו"ד (סי' ריד ס"א).

ים ובריכה

יד. מעיקר הדין מותר בימי בין המצרים ללכת לים או לבריכה⁶. כתב המרדכי (תחילת מו"ק) - אחד מגדולי הראשונים לפני למעלה מ-700 שנה - ראיתי הרבה רוחצים בנהרות ולא מיחו בידם, והעתיקו הבית יוסף (סימן תקנא) להלכה. ועל כן גם בשבוע שחל בו שנוהגים להחמיר ולא להתרחץ, החומרא היא במים חמים עם סבון, אבל במים צוננים מותר להתרחץ, אינני יודע מה חוס המים בחמי טבריה, אבל בדרך כלל המים בימים ובנהרות ובבריכות הם צוננים, לכן מעיקר הדין מותר להתרחץ בהם בבין המצרים. אבל כתב החוות יאיר בספרו מקור חיים (סימן תקנא סעיף ד) על השלחן ערוך, ראיתי הרבה נזהרים במשך כל שלושת השבועות ולא הולכים לים או לבריכה - ויש להוסיף "או לרכבל" - כי אלו דברים שיש בהם סכנה, ובימים הללו טוב להימנע מכל דבר שיש בו סכנה, כי הוא זמן של פורענות, הרבה צרות אירעו בימים הללו.

אכילת בשר

טו. הזכרתי בדברי שמראש חודש אב נהגו לא לאכול בשר, בין בשר בהמה, בין בשר עוף - שגם הוא נקרא בשר. אם כי בגמרא (תענית ל) מבואר שבסעודה המפסקת שלפני התענית לא אוכלים בשר, ומשמע שבשאר הימים מדין התלמוד מותר לאכול בשר. אבל הראשונים הביאו מנהג זה, וכך כתב מרן השלחן ערוך (סימן תקנא ס"ט): יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו, ויש שמוסיפים מראש חודש עד התענית, ויש שמוסיפים מ"ז בתמוז. ע"כ. והלכה כדעה האמצעית.

ראש חודש אב

טז. אמנם בראש חודש אב עצמו מותר לאכול בשר, כך כתב הרב חיד"א (במורה באצבע אות רלג). השנה ראש חודש אב חל בשבת, ואין בכלל בעיה, שהרי אמרו בגמרא (תענית כט): שאפילו אם תשעה באב עצמו חל בשבת מעלה על שלחנו כסעודת שלמה בשעת מלכותו. יכול לאכול בשר ולשתות יין, כי אין אבולות בשבת.

מקור מהירושלמי

יז. יש שרצו להביא מקור למנהג להימנע מאכילת בשר, מהתלמוד ירושלמי בפסחים (ה"פ מקום שנהגו), שם הירושלמי מונה מנהגים שנהגו בהם נשים, ומבאר אלו מנהגים טובים ואלו לא טובים, ואחד המנהגים שהביא שם: הני נשי דנהיגי דלא למשתי חמרא מדעייל אב, מנהגא. כלומר, הנשים שנהגות לא לשתות יין משנכנס חודש אב, הוא מנהג נכון. ואם כך המנהג לגבי שתיית

ויקדושו, גיטין, והיה חכם אחד שאמר לי: לא, חכם בן ציון לא אמר כך, הוא אמר שאיסור והיתר אפשר ללמוד לפני השנה! לא הבנתי, איך אפשר ללמוד איסור והיתר לפני השנה? אתם יודעים מה זה סימנים צ', צ"ב, צ"ד, ק"ה, ק"י, אולי לפני השנה אפשר ללמוד שלחן ערוך ובאר היטב בשטחיות, אבל צריכים ללמוד גם בית יוסף, ט"ו, נושאי כלים, אלו נושאים כל כך עמוקים. הוא רצה לומר שחכם בן ציון חולק על מרן זצ"ל, אבל תלמיד טועה ברבו תולה, כי בהלכות איסור והיתר יש יסודות חשובים מאוד, כללי הספק ספיקא, בכל ההלכות כולם אי אפשר לזוז בלי ללמוד את סימן ק"י, לראות את כל הבית יוסף, את הש"ך בכללי הספק ספיקא. לכן אותו אחד שהעיר לי לא צדק. באותו מעמד אמרתי להם עוד שביט כנסת היודים הוא מקום של תורה כבר עשרות בשנים, מי לא מכיר היום את היודים? אפילו בגרבר מכירים...

⁵ מה שאומרים היום "בלי נדר" על כל דבר, זו חומרא וחסידות, מהדין אדם שאומר לחבירו: אבוא אליך מחר בשעה שבע, זה לא נקרא נדר, והראיה, שבגמרא (נדרים ח.) אמרו, האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו, נדר גדול נדר אלאוקי ישראל. משמע דוקא דבר של מצוה אף על פי שלא אמר לשון נדר, נחשב לו שנדר, אבל דבר שאינו של מצוה, אם לא אמר בלשון נדר אין זה נדר. לכן מה שמחמירים לומר על כל דבר קטן בלי נדר, אשריהם ישראל, אבל לפעמים אדם שאומרים לו על כל משפט בלי נדר, בלי נדר, זה כבר משגע אותו...

⁶ כמובן מדובר על ים נפרד, ים מעורב הוא איסור חמור מדאורייתא "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", אשה רווקה זה איסור של דברי קבלה כדברי תורה, ואשה נשואה זה איסור תורה. סיפורי בעבר, לפני כמה עשרות שנים אחד מראשי המפד"ל פנה למרן ואמר לו: כבוד הרב, למה כבודו דיבר ב'יודים' נגד בריכה וים מעורב, מה הבעיה, כל שבוע אני הולך עם אשתי לים מעורב... מרן הודיע, ראש מפלגה דתי ככה מדבר? אין אדם משים עצמו רשע, אבל הוא הסיח לפי תומו. גם בים נפרד לבנות, צריך שתהיה מצילה ולא מציל, כי אם יש מציל מה הועילו חכמים בתקנתם? הרי היא מגלה את בשרה, לכן אסור לה ללכת לים שיש שם מציל, או שתשים חלוק ותכסה היטב את כל גופה.

יין, הוא הדין לגבי אכילת בשר, כי בשניהם שייך לאסור משום שמחה, אין שמחה אלא בבשר ויין. והגאון מוילנא (סימן תקנא סעיף ט) גרס בירושלמי מפורש: דלא למשתי חמרא "ולא למיכל בשרא" - שנהגו גם לא לאכול בשר. וכן יש כמה מהראשונים שגרסו כן. אבל קצת קשה, שאם כן מדוע רק הנשים נהגו ולא האנשים? ויותר מכך, וכי דרך נשים לשתות יין (ע' כתובות סה). לא מתאים שאשה תשתכר או תעשן סיגריה. ולכן יש שהצדיקו את הגירסא בירושלמי: הני נשי דנהיגי דלא למשתי "עמרא" מדעייל אב, מנהגא. כלומר שהמנהג היה שלא לטוות צמר שתי וערב מראש חודש אב, כי יש שמחה בהכנת בגד חדש, חליפה חדשה, אבל לא מדובר על שתיית יין.

גזירה שהצבור יכולים לעמוד בה

יח. לכן צריכים להביא ראיה ממקום אחר, בגמרא מסכת בבא בתרא (ס) תנו רבנן, כשחורב הבית בשנה, רבו פרושים בישראל, היה להם צער על החורבן ועל שיצאו לגלות, ולכן נהגו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כל השנה, חוץ מקידוש והבדלה. אדם יכול להתחסד לעצמו כמה שירצה, אבל הם לא היו צדיקים לעצמם, אלא היו מורים כך לרבים, לכן נטפל להם רבי יהושע ואמר להם, בני, מפני מה אין אתם אוכלים בשר ולא שותים יין? אמרו לו, היאך נאכל בשר שמקריבים על גבי המזבח ועכשיו בטל, בטלו הקרבנות, אין שלמים ולא חטאת. היאך נשתה יין שמנסכים על גבי המזבח ועכשיו בטל? אמר להם, אם כן גם לחם לא נאכל, שכבר בטלו מנחות שהיו מביאים עם שתי הלחם, אמרו לו, אין הכי נמי, נאכל פירות בלבד, אמר להם, אף פירות שבעת המינים לא נאכל, שכבר בטלו הביכורים שמביאים בחג השבועות. הם התעקשו ואמרו, אפשר בפירות אחרים, נאכל רק תפוזים ותפוח עץ. אמר להם, מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים בחג, שתקו, כבר לא היה להם מה לענות, כי איך אפשר בלי מים? המים הם חלק מהחיות של האדם⁷. אמר להם, בני, בואו ואומר לכם, שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדי אי אפשר, שאין גוזרים גזרה על הצבור אלא אם כן רוב ציבור יכול לעמוד בה, אלא כך אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד, ומשייר בו דבר מועט, וכמה? אמר רב יוסף: אמה על אמה, אמר רב חסדא: כנגד הפתח⁸. וכן כשעורך שלחן שאירי מקום פנוי בלי צלחת זכר לחורבן, חוץ מולי הסדר, וכן נהגו לשים אפשר מקלה בראש חתנים זכר לחורבן⁹, וכן על זו הדרך. נמצא שהיה מן הראוי להימנע בכל השנה מאכילת בשר, אלא שאין הצבור יכול לעמוד בתקנה זו, אבל לגבי חודש אב, אם תעשו חשבון, בראש חודש ובשבת שבינתיים מותר לאכול בשר, ובתשעה באב צום, נשארו בסך הכל ששה ימים בשנה שאין לאכול בשר, וזוהי הציבור יכולים לעמוד.

אסור לפרוץ גדר

יט. הרשב"א (בתשובה ח"א סי' שז) כתב, שמי שאוכל בשר מראש חודש אב עד התענית, הרי הוא פורץ גדר של הראשונים, ופורץ גדר ישכנו נחש. נח"ש ראשי תיבות: נידוי חרם שמתא, זה חמור מאוד, כמו מיתה בידי שמים ח"ו

⁷ לכן אמרו (ברכות מד.) השותה מים לצמא מברך שהכל נהיה בדברו, וזה נמוד בצמא כי המים מסלקים את הנזק, אי אפשר בלי נוזלים. אנתנו חיים בכדור הארץ, והחמץ יוצא מהעצים, מהפרחים ומהדשא, וזה מחיה את האדם, אבל למעלה בירח יש רק עפר ואבנים, וכמו שכתוב בזהר הקדוש (תיקוני הוזהר): ובארעא אילנין ודשאין. לפעמים רואים שיצאות מהמזגן טיפות מים, מי הכנים לשם מים? אלא האויר מורכב גם ממים, והמזגן מפריד אותם מהאויר.

⁸ מרן זצ"ל כשגר ברחוב אלקנה בירושלים, וכן בתל אביב, וכן ברחביה, אחר כך אני לא יודע, היה משייר אמה על אמה כנגד הפתח, אמה כשיעור רבי חיים נאה, לא צריך כשיעור חזון איש... אמנם יש בזמננו שמקלים וטוענים שכל מה שאמרו להשאיר אמה על אמה זה דוקא בסיד לבן לגמרי, אבל הסיד של היום מעורב בחול ועפר. וכן הובא בבית יוסף (סימן תקס), בשלחן גבוה (סק"א) לרבי יוסף מלכו, במאמר מרדכי (סק"א) לרבי מרדכי כרמי. וכך המנהג. בא הגאון משנה ברורה (סק"ב) ותמה מדוע נהגו להקל, הלא רואים במציאות שמסידים בסיד לבן לגמרי, ונשאר בצריך עיון. האמת שהרדב"ז (סימן תקמ) - היה לפני למעלה מ-500 שנה, כתב סיבה אחרת להקל, כי כל מה שאמרו להחמיר, הוא על הסד את ביתו, אבל היום מי מסייד את הבית בעצמו? חבל, זה ביטול תורה. פעם מרן נכנס לבקר אברך קרוב משפחה, ובדיק ראה אותו לוקח קרשים ובונה ארון אמבטיה, מרן צעק עליו: אתה אברך, מה אתה עושה? שב תלמד! אמר לו: זה עולה כסף... אמר לו מרן: הזמן שווה כסף, שב תלמד! על כל פנים כותב הרדב"ז שהקונה בית מוכן ומסויד, סייד אותו תאילנדי או סודני, לא הטריחו אותו לגדר אמה על אמה. וכנראה עליו סמכו להקל. אמנם כל זה רק להלץ על המנהג, אבל לכתחילה יעשה כמו שפסק מרן השלחן ערוך (סימן תקס סעיף א) ויביא משהו שיגדר אמה על אמה. יש כאלה שעושים אמה על אמה בצבע שחור, אבל זה לא מועיל, וכן אם יכתבו שם "זכר לחורבן", זה לא זכר לחורבן, זה כבר נהיה קישוט... וכן כתבו הלבוש (סעיף א) - היה לפני כ-400 שנה - והפרי מגדים (מש"ז סק"א).

⁹ גם בזמננו יש נוהגים בחתונה לשים אפר מקלה - מסיגריה או נייר שרוף - על מצח החתן, אבל אנחנו לא נהגנו בזה, ומסתפקים במנהג ששבורים כוס וזכית זכר לחורבן.

(ראה רש"י קהלת יח), לכן צריך להשתתף בצער הציבור. גם הרמב"ן בספרו תורת האדם (דף פא ע"ד) הזכיר את המנהג לא לאכול בשר מראש חודש אב עד התענית. וכבר הביא מנהג זה רב האי גאון (הובא בספר המנהגים הל' ט' באב אות יח) - לפני כאלף שנים, וכן הביאו הרוקח (ס' שי ד"ה מיהו), הארחות חיים מלוניל (הל' תשעה באב אות ד), ספר האשכול (אלב"ק ח"ב עמוד קעט) - חמיו של הראב"ד לפני כ-900 שנה, האור זרוע הגדול (ח"ב ס' תיד), מחזור ויטרי (ס' רסג עמוד רכה), ספר הפרדס (סימן קס) לרש"י, ספר המנהגים (הל' תשעה באב אות יח), רבי יצחק אבן ג'יאט (בהל' ט' באב עמוד כב), הכלבו (ס' סב), מהרי"ל (הל' ת"ב עמ' רלח), האבודרהם (דף סט ע"ב), וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סימן תקנא סעיף א).

דברי האחרונים

כ. גם הגאון רבי אליהו ישראל אב בית דין ירושלים בספרו קול אליהו (חאו"ח ס' מה), העיד שמנהג ישראל לא לאכול בשר בתשעת הימים, וכן כתב הרב חיד"א (מורה באצבע אות רלב, רלג). וכבר קדמו הראשון לציון רבי רפאל מיוחס¹⁰ בספרו פרי האדמה ח"ד (ד"ה ע"ד) והעיד שכך היה המנהג הפשוט בירושלים, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (ישעיהו ב, ג, מ"כ ד, ב). התימנים נהגו בכל ערי תימן לאכול בשר בתשעת הימים, חוץ מסעודה המפסקת שאסור לאכול מדינת דגמרא. כך כתב בספר ויצבור יוסף בר (ח"ד עמ' קג). שאלתי אחד מרבני התימנים, הרב משה פתיח' ה' ישמרהו, מה המקור שלכם שאתם אוכלים בשר בתשעת הימים? קודם כל אמר לי: בתימן היו עושים כדן התלמוד, אבל היום זה השתנה, מאז שמרן זצ"ל החדיר את ההלכות של מרן הבית יוסף, כל התימנים שמעו למרן, והם לא אוכלים בשר מראש חודש, כמו כל הספרדים. אמרתי לו: איך אתה אומר "כולם", יש אחד מבני ברק שלא שומע למרן! אמר לי: כולם חוץ מאותו אחד...

גם התימנים יצטרפו

כא. להלכה גם התימנים צריכים להקפיד לא לאכול בשר בתשעת הימים, כי הם עלו לארץ שלא על דעת לחזור לתימן, מי יכול לחזור לשם?!¹¹ והם גם לא רוצים לחזור לשם¹², המצב בארץ טוב ויש כאן ישיבות. וכבר כתב מרן בשו"ת אבקת רוכל (סימן ריב) שהבאים לארץ ישראל שלא על דעת לחזור למקומם, ינהגו כמנהג ארץ ישראל, מדין קמא קמא בטיל, וכדן ההולך ממקום שנהגו למקום שלא נהגו, שיהיה כמנהג המקום שבה לשם (פסחים נ סע"א). וכן כתב הרא"ש (פ"ד דפסחים), שההולכים ממקום שנהגו למקום שלא נהגו שלא על דעת לחזור, יעשו כמנהג המקום שבאו לשם¹³. וכן כתב הגינת ורדים (חיד"ד כלל ג ס"ה) - היה לפני למעלה מ-300 שנה, שלא יבואו אחר כך וישנו עלי שבאמות נפטר לפני 309 שנה, אמרתי בערך... והוכיח כן מהגמרא בבבלי (יח"ל). אמנם יש כאלה שמחלקים: ספרדים אשכנזים ותימנים, אבל האמת שהתימנים לא עם בפני עצמם, יש רק אשכנזים וספרדים, וברור שהתימנים לא אשכנזים, הם

לא לבנים כמותם... ואם כן אין ספק שהם חלק מעדות הספרדים, ולכן צריכים לנהוג כמותם בכל ההלכות. בפרט לענין המנהג שלא לאכול בשר בתשעת הימים, שהרשב"א כתב על כך בחומרא רבה. הפלא הוא, שהרמב"ם (פ"ה מהל' תעניות ה"ו) כתב שהמנהג לא לאכול בשר בשבוע שחל בו תשעה באב, והתימנים שתמיד עושים כדעת הרמב"ם, כאן זנחו את דבריו ונצמדו לדין התלמוד.

יעשו כולם אגודה אחת

כב. מלבד כל זה יש ויכוח מה נהגו בתימן, בספר רביד הזהב (סימן כו) כתב שנוהגים כדעת מרן, והרב פעולת צדיק (ח"ב סימן קפ, רנא) - שהיה תלמידו של בעל רביד הזהב - כתב שנוהגים כהרמב"ם. אבל הם דיברו על התימנים בתימן, ולא דיברו על התימנים שעלו לארץ ישראל. וגם המרוקאים שיש להם מנהגי מרוקו, אחר שהגיעו לארץ ישראל כולם צריכים לעשות כמנהג ארץ ישראל. פעם נתתי שיעור באיזה ישיבה בנתיבות, ואחד האורחים בשיעור היה פרופסור דתי אחד תושב נתיבות, ואמר לי: כבוד הרב, במרוקו נהגנו כך וכך, לא שמענו למרן באבקת רוכל שצריכים לנהוג כמנהג ארץ ישראל, כי קיבלנו רק את ההוראות שכתב בחיבורו השלחן ערוך. טוב, נניח שלא קיבלת, אבל מדוע תעשה כדברי גאון אשכנזי מלפני כ-300 שנה בעל ספר פנים מאירות (ח"ב סימן קלג), ולא כדעת מרן? שאלתי אותו: אתה עוזב את דעת מרן הבית יוסף שקיבלנו הוראותיו ועושה כדעת גאון אשכנזי, מאי חזית?! שתק, לא היה לו מה לענות, וזה נכון, כולם צריכים לנהוג כמנהג ארץ ישראל "כי מציון תצא תורה כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

חננויות בשר

כג. יש כל מיני חננויות שמוכרים בשר, אם מוכרים לחולה מותר לו לאכול בשר בימים הללו, וכן לחולה נפש שצריך חיזוק, מותר לו לאכול. אם בא משהו ומזמין מנת בשר, לא צריך לשאול אותו: אתה חולה? או, אתה חולה נפש?... בגלל שהדבר הוא בגדר ספק, אולי הוא חולה, אולי אחד מבני ביתו חולים, אולי אשתו מניקת או מעוברת והיא חלשה, ואולי בכלל הוא רוצה לשים את הבשר בהקפאה ולאכול את הבשר אחרי תשעה באב, לא ב' אב שגם אז נהגו להחמיר (שלחן ערוך סימן תקנח סעיף א), אלא במוצאי י' באב. וכל האיסור "לפני עיוור לא תתן מכשול" הוא בדבר ברור דוקא, לא בספק. כך כתב הריטב"א (עבודה זרה סג). למשל, כל האיסור הוא לתת כוס יין לאדם שידוע שהוא נזיר. בפרט כאן שאם לא תביא לו בשר הוא יכול להשיג בחנות אחרת, שהרי כל איסור לפני עיוור הוא דוקא כשהנזיר עובר מצד השני של הנהר ואינו יכול לקחת לבדו, אבל כשהוא באותו עבר הנהר, המגיש לו אינו עובר איסור מהתורה (עבודה זרה ו:), אלא רק איסור דרבנן מדין מסייע לדבר עבירה, וכשיש ספק בדבר, יש לומר ספק דרבנן לקולא.

--- אפשרויות לתרומה להוצאת הגיליון החדש! ---

1. הפקדה לחשבון בנק: מזרחי טפחות סניף: 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר. 2. העברה בבית 0546888382
3. קישור דיגיטלי מאובטח להו"ק: <https://nedar.im/7004246> ולצ"ל: עבור "השיעור השבועי".

כמה מרן היה צועק על הדבר הזה, "הוא מתונים בדיון". עד שאדם מסלק בחור מהישיבה, שישב עליו בתענית, יתפלל עליו שלא יצא לתרבות רעה ח"ו, יכנס את כל הרבנים ויתיעץ איתם, "תשועה רבה יועץ" (משלי יא, יד), לא לסלק מהר. הבחור לא קם לתפלה והרב מתרגו עליו, בצדק, איך בן תורה ישן עד השעה תשע, עשר, והלוואי... והוא מסלק אותו, בחורים צעירים יש להם יצר הרע שהם אוהבים לישון, לכן צריך לדעת לטפל בו, כגון לשלוח אותו לישיבה אחרת שיחליף אווירה, יש היום מאות ישיבות בן פורת יוסף, אבל לא לזרוק אותו לרחוב, כמה צריך להזהר! יש דברים שאין ברירה אחרת, כגון אם מקלקל אחרים, זה צריך לזרוק אותו, אבל מתוך שיקול דעת, שכל הרבנים יתכנסו יחד וידונו, ויביא ראייה שהוא מקלקל אחרים, כי אם הוא מקלקל, אולי הוא טיפוס סגור לעצמו שלא מקלקל אחרים.

¹¹ בחודש חשון האחרון הייתי בדובאי, יש שם קהילה של תימנים יראי שמים שברחו מתימן ובאו לשם, יש להם סימנים - פאות, ומסכנים אין להם מנין, ורצו שאשיג להם ספר תורה, אבל כיון שאין להם מנין הם לא יכולים לברך, אמרתי להם: בינתיים מגיע לכם עונש... איך אפשר בלי מנין? איזו הרגשה זו? תביאו את שאר התימנים שנשארו מתימן, ויהיה לכם מנין, ואחר כך תביאו ספר תורה. בראש השנה וכיפור הם מביאים חסיד'י חב"ד שישלימו להם מנין, כשהייתי שם השלמתי להם מנין, הייתי 'עשירי קודש'...

¹² אולי פעם בקום המדינה היה עדיף להם לחזור, כי אז הגיעו לארץ עולי תימן, וממשלת הזדון חתכו להם את הפאות והעבירו אותם על הדת. בת אחת הגיעה משם עם שמלה אחת ארוכה, וכעבור כמה ימים רצתה להחליף בגד, הביאו לה שמלה קצרה בלי שרוולים, אמרה: מה זה? זה של ילדה, אני אשה גדולה... לא הסכימה להחליף, עברו עוד כמה ימים והשמלה שלה התלכלכה, ולא היתה לה ברירה והחליפה לשמלה הקצרה, וכך התקלקלה. ¹³ לא מדובר על בחור ספרדי שלומד בישיבה אשכנזית, הוא לא צריך לעשות כמנהג הישיבה ולהיות כולו מושכנע... אלא יעשה בצינעא כדעת מרן שקיבלנו הוראותיו והוא מרא דאתרא.

¹⁰ רבי רפאל מיוחס בכ"ר שמואל נולד לפני 320 שנה, נבחר לכהונת הראשון לציון כשהיה בגיל 51. במגילת יוחסין שלו הוא סיפר, שלפני שנתמנה לראשון לציון, בקווסטא שבטורקיה היה סולטן תקיף שונא יהודים, ששלט גם על ישראל, וגזר על כל יהודי ירושלים להביא לאוצר הממלכה סכום גדול מאוד. היתה אז עניית גדולה, וחכמי ירושלים עשו גורל מי יהיה שר"ר - שלוחא דרבנן, שיסע לטורקיה ויתרים את הגבירים היהודים שהיו שם, ונפל הגורל על רבי רפאל מיוחס. וכשהגיע לטורקיה קיבלו אותו בכבוד גדול, ותרמו לו ביד רחבה. בשבוע רבי רפאל מטורקיה, עבר דרך מצרים, ומשם הלך לארץ ישראל. והנה באמצע הדרך באו לפתע כמה שודדים, התנפלו עליו, והרגו את החמור שישב עליו, ולקחו לו את צרור הכסף, והתקדמו כמה צעדים, אך חזרו אליו ואמרו: רגע רגע, אתה תלשין עלינו, אנחנו רוצים להרוג אותך. אחד השודדים לקח חרב והכה בצווארו מכה חזקה, אך הצוואר נהיה קשה כמו שיש והוא לא ניוזק, והביאו חרב אחרי חרב וכולם נשברו. אמרו: זה איש מיוחד, וברחו עם הכסף. לא התרחקו הרבה וקיבלו שיתוק, והבינו כי איש אלוקים קדוש הוא, מיד רצו אליו בחזרה, והחזירו לו את צרור הכסף, ונפלו לרגליו שימחל להם, ורק אז הבריא. מי שקורא כזה מעשה מתחזק ביראת שמים, מתעורר לאמונה בקדוש ברוך הוא. צריך לספר את זה לאותם המסכנים שלא הינו אותם בדרך התורה והמצוות, הקדוש ברוך הוא יחזיר אותם בתשובה.

גם בזמננו יש ראשי ישיבות שמכתיים רגליהם, ססים לחוץ לארץ - אמריקה, מקסיקו - ומחנפים לכל הגבירים, וזה לתועלת, לכלכל את הבחורים ולשלם לצוות משכורת ופיצויים... אומרים בתור בדיחותא, למה ראשי ישיבות - לא כולם אלא חלקם - גולים לחו"ל, הרי זה לא קל, אדם עוזב את הבית, ובשביל להביא סכום טוב הוא צריך לנסוע לשבועיים שלוש, לא לכמה ימים, ולאכול ארוחה הזו אצל פלוני, ארוחה הזו אצל אלמוני, לא נהנים מזה. אלא אדם שהורג את הנפש בשוגג חייב גלות, לפעמים ראשי ישיבות מסלקים בחור שלא בצדק, רק לפי ראות עיניהם, ואותו בחור יש חשש שיצא לתרבות רעה, יהיה חילוני, לכן ראש הישיבה שסילק אותו טס לגלות, וכמה שסילק יותר בחורים יהיה לו יותר גלות...